

NORMALITZACIÓ I OFICIALITZACIÓ DE LA TOPONÍMIA

Joan Anton Rabella
Oficina d'Onomàstica. Institut d'Estudis Catalans

Introducció

La planificació i, sobretot, el desenvolupament d'un projecte com el *Nomenclàtor Oficial de la Toponímia Major de Catalunya* posa al descobert els aspectes problemàtics de la normalització toponímica, alguns dels quals també trobem en d'altres treballs com, per exemple, l'*Atles toponímic valencià*.¹

Aquest és un tema força controvertit, com hem pogut comprovar en d'altres ocasions. Sovint termes com *normalització* o *oficialització* es veuen amb un cert recel, segurament relacionat amb la por d'una intervenció que pugui resultar excessiva i que allunyi la representació gràfica d'aquests noms de la seva vitalitat o tradició.

En aquest sentit, fins i tot hi ha qui es pot arribar a qüestionar la necessitat de normalitzar, i encara més d'oficialitzar, la toponímia. Però avui la normalització i l'oficialització toponímicques han esdevingut una necessitat pràctica, ja que resulta imprescindible transmetre una informació única que no pugui generar desorientació geogràfica ni provocar problemes materials (en el correu, la informàtica, la retolació, el món editorial, etc.), sense oblidar que el valor representatiu i simbòlic dels noms propis de lloc afecta també la seva forma gràfica (com demostra el ràpid procés de «traducció» o modificació gràfica de la toponímia per part dels règims totalitaris).

Abans d'analitzar les característiques i els aspectes problemàtics principals de la normalització i l'oficialització toponímicques, explicarem sintèticament el projecte del *Nomenclàtor Oficial de la Toponímia Major de Catalunya*, que n'és un bon exemple pràctic.

Un cas d'oficialització toponímica: el Nomenclàtor Oficial de la Toponímia Major de Catalunya

L'any 1998 el Parlament de Catalunya va aprovar una resolució (563/V, 7.5.1998) que instava el Govern de la Generalitat de Catalunya a elaborar un

Joan Anton Rabella

nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya, que havia de contenir la toponímia més significativa —en aquest sentit hem d'entendre el terme «toponímia major»— amb la seva forma gràfica correcta d'acord amb les normes de l'Institut d'Estudis Catalans.

Aquest nomenclàtor pren com a base la toponímia que figura en els mapes de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) —concretament una selecció de la informació dels mapes de l'escala 1:50.000—, la qual ha estat revisada lingüísticament per l'Oficina d'Onomàstica (Odo) de l'Institut d'Estudis Catalans i comprovada sobre el terreny per mitjà dels tècnics del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL).

Així, en una primera fase, des de l'Odo es va realitzar la comparació de la toponímia seleccionada amb les formes emprades en les obres de referència (recerca bibliogràfica i documental) i també es van fer una vintena de reunions a fi d'explicar els criteris (aplegats en el document de treball: «Criteris per a l'aplicació de la normativa lingüística en la toponímia») que havien de seguir els tècnics del CPNL a l'hora de comprovar l'existència, la pronúncia i la localització d'aquests noms de lloc. En aquestes reunions sovint també van participar estudiosos locals, representants de centres d'estudis comarcals, etc., amb la voluntat d'aconseguir tant una informació més acurada com una participació real i activa de les persones coneixedores de la toponímia i de la realitat geogràfica del país.

En una segona fase, es va avaluar i comparar la informació obtinguda a partir de la recerca bibliogràfica i del treball de camp. La confrontació d'ambdues informacions, però, va generar dubtes i consultes diverses, i va provocar una segona tanda de reunions de treball amb els centres i serveis del CPNL a fi de solucionar aquests darrers aspectes. A partir d'aquest treball, l'Odo va elaborar unes propostes de correccions, canvis i addicions que es van trametre a l'ICC com a modificacions de la base toponímica de què partia el projecte.

D'acord amb el procediment establert i amb els requisits legals corresponents, en una última fase, s'ha enviat aquesta informació, ordenada municipalment, a tots els ajuntaments, que, d'una banda, han d'aprovar la denominació dels seus nuclis de població —denominació que és de competència municipal a Catalunya— i, de l'altra, poden comprovar la toponímia general del seu municipi que apareixerà en el nomenclàtor —a la qual, i encara que no és de competència municipal, també poden fer les observacions pertinents, que poden ajudar a detectar errades i millorar la representativitat dels noms seleccionats.

Actualment aquest nomenclàtor es troba en aquest punt de consulta als ajuntaments, els quals, d'acord amb els terminis establerts, abans d'aquest final d'any haurien d'haver respost i s'hauria de tancar així aquesta darrera fase del projecte.

D'aquesta manera, el Nomenclàtor Oficial es publicarà durant l'any 2003, si no hi ha cap dilació en aquesta última fase de consulta als ajuntaments, i contindrà més de 40.000 topònims. Es preveu que tingui una presentació en paper —gairebé de caràcter protocol·lari— i en format informàtic (en DVD i, possiblement, a Internet). Fins a la segona fase, la revisió ha generat 6.718 correccions i 1.350 addicions.

Normalització i oficialització de la toponímia

Fixació gràfica de la toponímia: relació entre els topònims i la seva forma escrita

A l'hora de parlar de la fixació gràfica o normalització de la toponímia hi ha dos aspectes fonamentals:

- 1) Tots els noms, tant si són comuns com propis, formen part de la llengua, per la qual cosa els topònims o noms propis de lloc són elements d'aquest mateix sistema lingüístic i s'escriuen d'acord amb la normativa vigent de la llengua en qüestió.
- 2) Els noms propis de lloc, com qualsevol element de la llengua, són formes fòniques; és a dir, que qualsevol procés de fixació o codificació gràfica és posterior a l'existència d'una realitat fònica, per la qual cosa la forma ortogràfica adoptada ha de reflectir fonamentalment la pronúncia d'aquesta unitat lingüística: el nivell escrit ha de remetre al nivell oral, que és el principal.

Ambdós aspectes són molt importants per poder entendre la necessitat de la fixació gràfica de la toponímia, i en darrer terme de la seva oficialització: el primer aspecte implica que en la toponímia no hi ha motiu per emprar grafies estranyes o divergents de la normativa vigent, mentre que el segon significa que l'ús d'una grafia incorrecta pot induir a una mala pronúncia, de manera que s'acabi modificant el topònim real, que lògicament és la forma fònica i no l'escripta: per exemple, per una accentuació incorrecta, com seria el cas de l'ús de *Saló* en la senyalització viària en lloc de *Salo* (Sant Mateu de Bages, Bages).

Criteris per a la normalització dels topònims

Un dels aspectes més problemàtics de la realització de nomenclàtors és l'establiment de la forma ortogràfica dels topònims, perquè la modificació de grafies emprades anteriorment –tant en la mateixa àrea geogràfica com en les obres de referència– genera o pot generar un situació conflictiva socialment:² aquest fet reflecteix el valor i la representativitat de la toponímia, que podem comprovar en la identificació de la població no solament amb el nom propi de lloc, sinó també amb la forma gràfica que el representa.

La normalització toponímica és, doncs, un procés complex i delicat que ha de tenir en compte diversos factors: la pronúncia, el sistema ortogràfic vigent, la tradició escrita, la documentació i la informació etimològica.

a) La pronúncia

La forma fixada ortogràficament ha de reflectir la pronúncia genuïna general del topònim, és a dir, la solució emprada majoritàriament per la població que en té un coneixement directe, d'acord amb la tradició i sense influències externes.

Joan Anton Rabella

La situació, però, pot resultar complicada quan no hi ha una pronúncia única. En aquest cas cal diferenciar metodològicament entre el que són formes dialectals –i, per tant, amb una extensió geogràfica significativa– i el que són pronúncies de caràcter popular –de caràcter local o relacionades amb registres molt col·loquials.

b) El sistema ortogràfic vigent

Com a formes lingüístiques que s'insereixen dins un sistema general i que, per tant, participen en el procés de socialització de la llengua, la forma ortogràfica dels noms propis de lloc ha d'adequar-se a la normativa lingüística vigent. En el cas del català, la regularització ortogràfica d'alguns topònims ha generat situacions conflictives ja que en alguns casos hi ha hagut un contrast entre la forma emprada habitualment i la forma que s'adequa a la normativa: el bandejament de les grafies *y* o *ch* va resultar molt conflictiva en el moment del canvi gràfic de topònims com *Vic* en lloc de *Vich* i *Lleida* en lloc de *Lleyda*.

La situació és complexa i va més enllà dels noms amb grafies prenortatives, i també afecta topònims que presenten una forma que pot provocar desequilibris dins el sistema lingüístic (tots els topònims *Lledó* s'hauran d'escriure, doncs, de la mateixa manera i no serà possible que uns s'escriuin amb *-e-* i uns altres amb *-a-*, ja que, contràriament, l'alternança de grafies podria provocar una situació de desorientació en els parlants i una manca de confiança en el sistema lingüístic propi).

En aquests casos, molt significatius en el català sobretot com a conseqüència del procés de neutralització de les vocals àtones en una bona part del domini, sí que és rellevant la informació etimològica –és a dir, de les formes documentades més antigues– perquè, quan trobem topònims que es pronuncien igual però que s'han escrit de manera diferent, aquesta és necessària per fixar la forma gràfica més correcta, que és la que es correspon amb l'etimologia o almenys, quan aquesta no és un fet segur, amb la documentació més antiga.

La problemàtica de la modificació de formes gràfiques que tenen una tradició considerable, però, no s'ha acabat, ja que, a banda dels casos de noms de municipis problemàtics no solucionats (amb grafies *oficials* aberrants del tipus *Barà* en lloc de *Berà*, per exemple), el projecte del Nomenclàtor Oficial inclou també la regularització de toponímia menor,⁴ que comporta uns problemes específics, entre els quals podem remarcar la normalització dels nom de casa o d'edificacions aïllades.

En relació amb aquest darrer aspecte, bona part dels noms de casa provenen d'un antropònim, la qual cosa ha portat sovint a la confusió entre el que era un nom de família i el que és un nom de lloc. Així, sovint les persones que viuen a la casa en qüestió rebutgen el canvi de la grafia del topònim, fet que succeeix no solament quan coincideix el nom de la casa amb el nom de la família que hi viu (per exemple: la família que s'anomena *Farré* viu a *Can Ferrer*), sinó fins i tot quan no hi ha aquesta coincidència (i a *Can Ferrer* viu la família *Gros*, per exemple), la qual cosa hauria de demostrar clarament que ja es tracta d'un nom propi de lloc.

Normalització i oficialització de la toponímia

Solament una tasca d'informació i sensibilització pot facilitar la comprensió del procés de regularització dels noms de les edificacions aïllades a fi de fer entendre que també formen part de la referència geogràfica col·lectiva,⁵ com demostra també, per exemple, la seva inclusió en la cartografia.

c) L'etimologia i la tradició gràfica

L'etimologia generalment ha estat considerada un recurs en l'estudi i en la codificació ortogràfica de la toponímia, i no una finalitat (com ho seria en d'altres treballs de caire lingüístic).

Mentre que, quan l'origen d'un topònim és transparent (perquè es correspon amb elements que existeixen com a noms comuns en la mateixa llengua, com *Vilardona*), la informació etimològica⁶ no acostuma a ser necessària per a la fixació ortogràfica del nom, aquesta informació i la tradició gràfica sí que resulten fonamentals a l'hora d'establir la grafia dels topònims que no són transparents des del punt de vista de l'estrat actual de la llengua.

En alguns casos, però, la tradició gràfica i la informació etimològica porten a conclusions diferents: aleshores la solució adoptada no ha estat sempre la mateixa, i mentre que des d'un punt de vista general s'ha fet la regularització d'acord amb la informació documental i etimològica, altres vegades no ha estat possible.

Malgrat que des d'un punt de vista estrictament metodològic, en aquests casos els topònims s'han de normalitzar a partir de les formes documentades més antigues —que són les que ens acosten més a l'origen etimològic del nom—, quan la forma gràfica emprada tradicionalment era d'ús general i hauria estat molt difícil de canviar, s'ha mantingut encara que contradigués la documentació antiga i l'etimologia, com podem comprovar en topònims significatius com *Badalona* i no *Bedalona* (documentada *Bitulona* al s. X) o *Manresa* i no *Menresa* (documentada *Minorisa* en llatí tardà).⁷ El manteniment d'aquestes formes que contradiuen la documentació, tanmateix, ha estat possible perquè són casos únics, ja que no hi ha diversos topònims homònims, que aleshores no es podrien escriure de manera diferent.

La situació és, però, complexa i s'ha de tenir en compte tota la informació a fi de no provocar situacions que puguin resultar contraproductives lingüísticament: en un cas com *el Tarrós* (Urgell), per exemple, i malgrat que sigui un derivat de *terra* —i que com a tal hauria calgut escriure *el Terrós*—,⁸ s'ha mantingut escrit amb *-a-* perquè una altra grafia n'hauria alterat la pronúncia genuïna.

Aspectes problemàtics de la normalització toponímica⁹

a) El turisme i el creixement urbanístic

La construcció de nombroses urbanitzacions, sobretot a la zona costanera, ha tingut com a conseqüència la introducció d'una nova toponímia que massa sovint ha suposat un trencament amb la toponímia genuïna, perquè no ha continuat o res-

Joan Anton Rabella

pectat els noms ja existents, sinó que els ha substituït per d'altres de nous, aliens a la nostra tradició. A més a més, aquests noms generalment han vingut condicionats per criteris comercials i turístics que, a més, han tingut un gust est tic, com a mínim, dubtós. El resultat ha estat la proliferació de noms espuris¹⁰ (com *El Condado de Jaruco* (Lloret de Mar, Selva) o *Pine Beach* (Gavà, Baix Llobregat)) i de noms que han incorporat termes considerats positius des d'un punt de vista turístic i comercial com *mar, sol* o *parc* (com *Solimar* (Alcanar, Montsi ), *Mar-i-sol* (Roda de Berà, Tarragonès) o *Monterrey Parc* (Mediona, Alt Penedès)), però també d'altres amb voluntat pretesament ex tica (com *Nirvana* (el Vendrell, Baix Penedès) o *Azahara* (Mont-roig del Camp, Baix Camp)) i, fins i tot, alguns amb una denominació pretensiosa (com *el Diamant del Vallès* (Bigues i Riells, Vallès Oriental) o *la Selva de les Meravelles* (Canyelles, Garraf)).

Així mateix la sacralització del turisme ha comportat l'extensió d'aquestes tendències m s enllà de les urbanitzacions, de manera que, per exemple, els nuclis de població que tenien un barri que tradicionalment es coneixia com *la Platja* han incorporat sovint aquest terme a la manera anglesa: *Calafell Platja* en lloc de *la Platja de Calafell* (Calafell, Baix Penedès), *Alcanar-platja* per *la Platja d'Alcanar* (Alcanar, Montsi ), etc.

I, en aquest mateix sentit, trobem la tendència a modificar els topònims per fer-los m s atractius turísticament, no solament amb la potenciació de termes com *platja* —fet al qual ens acabem de referir—, sinó també amb l'intent d'afegir-hi determinatius com *de mar*, per exemple.

En relació amb els casos anteriors, la comissió de toponímia de les Nacions Unides en la seva *Conférence des Nations Unies sur la normalisation des noms géographiques* (Ginebra, 4-22 de setembre de 1967)¹¹ ja recomanava, dins els principis que calia aplicar en el tractament dels noms geogràfics, «L'élimination des noms indésirables ou choquants» (p g. 12).

La solució d'aquestes problemàtiques no és senzilla: canviar el nom de les urbanitzacions ja existents  s difícil, encara que alguna vegada s'ha aconseguit a partir de la tasca dels serveis ling stics dels ajuntaments a l'hora de fer el nomenclàtor del municipi (a través de propostes que han sorgit en aquests serveis i que a través de les comissions de nomenclatura del municipi o directament en el ple municipal s'han aprovat, com en el cas de la recuperació del nom *Can Palet de Vista Alegre* en lloc de «El Sosiego» a Terrassa (Vallès Occidental)).

b) Dialectologia i normalització

Des d'un punt de vista general, la fixació d'una llengua normativa i, en aquest mateix sentit, la delimitació d'un estàndard, és un procés que entra en conflicte amb la seva diversitat geogràfica: la necessitat de trobar un marc comú a totes les variants obliga a prescindir-ne d'algunes de les característiques.

 s la disjuntiva d'una llengua normativa molt unificada, però poc respectuosa amb els dialectes, o una llengua normativa menys unificada i més respectuosa amb

Normalització i oficialització de la toponímia

aquestes variants geogràfiques. En el cas de la llengua catalana, almenys, resulta difícil trobar el punt òptim de relació entre el marc comú i el respecte a la diversitat i la riquesa dialectal.

Aquesta situació conflictiva que trobem en la delimitació del model lingüístic general, també afecta lògicament la toponímia i la seva fixació ortogràfica,¹² que és un procés necessari dins el sistema de comunicació i, per tant, dins el procés de socialització que suposa una llengua.¹³

Les directrius bàsiques que s'estan aplicant tindrien dos eixos bàsics: d'una banda, el màxim respecte a les formes dialectals,¹⁴ enteses com les solucions que tenen una extensió geogràfica rellevant;¹⁵ i, d'altra banda, el bandejament de les solucions molt locals –amb una extensió geogràfica puntual–, que, a més, hem de relacionar amb registres populars o molt col·loquials més que amb el concepte de *variants geogràfiques* i que sovint són rebutjades per la mateixa població en un ús formal.

Encara que aquesta delimitació teòrica pot resultar problemàtica a la pràctica en alguns casos que poden ser difícils de classificar, des d'un punt de vista metodològic permet de respectar pronúncies generals diferenciades del tipus *redó/rodó*, *mont/munt*, *jonc/junc*, en què és innecessari emprar una única solució gràfica i en què es pot i cal diferenciar la zona on es dona.

Pel que fa a les solucions rebutjades –les que són molt locals o que pertanyen a un registre molt poc formal–, com assenyalarem més amunt, la diferenciació entre la solució escrita o formal i la forma emprada familiarment o en situacions poc formals, ja l'acostumen a fer les persones d'aquells mateixos nuclis de població, com en el cas de *Tàrraga* (Urgell), que els habitants pronuncien habitualment [tárga] (però que mai escriuriem *Tárga*).

La frontera entre el respecte de la pronúncia dialectal –que implicaria l'ús d'una grafia específica– i la coherència del sistema lingüístic, però, és difícil de delimitar més enllà d'un plantejament general, i a la pràctica cal una anàlisi individual que a vegades pot portar a una solució que pot semblar contradictòria. Així per exemple, des d'un punt de vista general la iodització o ieisme (pronunciació com a [j] de [ɟ]) seria un tipus de canvi fonètic que no es reflectiria en la grafia si es tracta d'una tendència encara viva (com en el cas de *Centelles* (Osona), per exemple), perquè es consideraria que la forma amb [j], [sllnitéjlls], correspon a un registre col·loquial, mentre que sí que es mantindria quan es tracta de formes ja fossilitzades (com en el cas de *Moià* (Bages)¹⁶ o de *Sant Miquel del Fai* (Vallès Oriental)¹⁷), en què es dona una única pronúncia i la modificació de la grafia suposaria un canvi artificial (ningú ja relacionaria *Fai* amb *Fall*, i ningú el pronuncia amb [ɟ] des de fa molts segles).

En alguns casos s'ha donat una uniformització excessiva en la toponímia, de manera que noms propis de lloc que incloïen formes dialectals ben representatives han estat regularitzades innecessàriament (com canviar per *Puig-rodó* un *Puig-redó*, malgrat que aquesta darrera era la forma fònica i es trobava en el domini occidental) fins i tot per autors locals, com assenyalava, per exemple, Joan Veny en el seu llibre *Onomàstica i dialectologia*.¹⁸

Joan Anton Rabella

c) Toponímia i esnobisme

La voluntat de mantenir formes incorrectes lingüísticament, a més de tèdrics interessos turístics, també té altres motivacions, que tenen en comú una visió interessada de la toponímia.

D'aquesta manera, darrere la defensa de formes no normatives acostuma a haver-hi la teoria —o l'interès— que aquell topònim sigui més antic o més «estrany» que no pas el que implica la seva forma regularitzada. Així podríem dir que sovint hi ha la voluntat de relacionar el topònim amb l'estrat més antic possible o, si no, amb el menys general. És a dir, es preferirà que un topònim sigui d'origen àrab abans que romànic i, no cal dir-ho, que sigui celta, ibèric o protobasc abans que llatí;¹⁹ i aquestes consideracions pseudoerudites acaben tenint conseqüències pràctiques en l'ús social de la toponímia, com, per exemple, en el cas ja esmentat de *Lledó* (Alt Empordà), que no es vol que provingui del llatí *lotus* a través d'un llatí vulgar *loto*, *lotonis* 'lledó, lledoner' —com es pot comprovar que succeeix mitjançant la documentació més antiga—,²⁰ sinó que s'ha defensat el seu origen cèltic i s'ha escrit de manera diferent, amb *-a-*, perquè es vol que sigui més antic i diferent que tots els altres *Lledó* de l'àmbit català.

Conclusions

Com hem vist, des d'un punt de vista concret, la realització d'un nomenclàtor posa en relleu diversos aspectes problemàtics de la tasca de normalització de la toponímia, que fan que sigui necessària una anàlisi dels criteris metodològics emprats en aquest procés de codificació ortogràfica dels noms propis de lloc. I aquest estudi dels criteris de normalització toponímica fa que es manifestin diferents dificultats i problemes, des de la difícil delimitació entre pronúncies generals dialectals i pronúncies locals o molt col·loquials (quines s'han de reflectir en la grafia i quines no), fins a la valoració, en cada cas, de la forma gràfica tradicional quan aquesta divergeix de la informació documental i de l'origen etimològic.

Els aspectes problemàtics són molt diversos i, en aquest mateix sentit, la possibilitat de solució també ho és: hi ha aspectes que fan necessària una tasca d'informació —i conscienciació— general, com la normalització dels noms de casa; n'hi ha uns altres que haurien d'obligar a una major intervenció institucional, com en la denominació de les urbanitzacions; i n'hi ha d'altres que depassen l'àmbit estrictament pragmàtic i se situen en plantejaments de caràcter tèdric, de difícil solució, com la relació entre els dialectes i el model de llengua normativa.

Així mateix, i des d'un punt de vista general, cal valorar amb mesura el procés de normalització i d'oficialització de la toponímia. Tant des del punt de vista cultural com pràctic, l'establiment de la grafia dels topònims és necessari perquè en facilita l'ús social i les diverses aplicacions pràctiques que han d'evitar que hi hagi problemes en la circulació de la informació, la retolació, l'orientació geogràfica, etc.; però aquesta fixació no és la panacea. I en aquest sentit, l'oficialització no s'ha de

Normalització i oficialització de la toponímia

veure com la solució definitiva: és un aspecte important en aquest ús social de la llengua, però no exhaurix ni soluciona tots els aspectes problemàtics ni la complexitat de l'ús de la toponímia. Cal, per tant, provar de formular uns criteris de normalització toponímica cada vegada més precisos i més respectuosos amb els noms propis de lloc, i fer un esforç perquè aquests criteris vagin recollint les necessitats socials de la llengua i dels parlants, però no s'ha de veure com un procés tancat.

I en aquests criteris també caldrà tenir present d'altres aspectes prou importants en la societat actual, com l'ús oral de la toponímia en els mitjans audiovisuals, que cada vegada més farà que també calgui tenir-ne en compte la forma fònica, i no solament l'escripta (i que, per exemple, farà necessària l'elaboració de llistes o repertoris de topònims que incloguin la seva transcripció fonètica).

Joan Anton Rabella

NOTAS

1. Aigiües Vives Pérez i Piquer: «Atlas toponímic valencià», dins *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, vol. II (Ontinyent, 1997), pàgs. 837-847.
2. Cal tenir en compte la problemàtica que existeix almenys a Catalunya en el sentit que, si bé la llei assenyala per una banda que els topònims s'han d'escriure correctament en català i d'acord amb la normativa vigent, per l'altra deixa la competència dels noms dels nuclis de població i de les denominacions dels municipis en mans dels ajuntaments, els quals en alguns casos s'entesten a mantenir com a oficials formes no normatives, com en els casos que citarem de *Lledó* en lloc de *Lledó* o *el Figaró* en lloc de *del Figaró*.
3. En el cas del topònim de l'Alt Empordà, a banda de la documentació antiga, on apareix gairebé sempre amb *-e-*, *Letone*, la pronúncia dels topònims que es troben en el domini del català occidental (*Lledó d'Algars* (Matarranya) o *santuari de la Mare de Déu del Lledó* (Castelló de la Plana, Plana Alta)), on no es dona la neutralització de les *a* i *e* àtones, confirmen que ha de ser una *-e-*.
4. La majoria d'especialistes en toponímia consideren incorrecta la denominació *toponímia major/toponímia menor* ja que sembla que impliqui una valoració dels noms propis de lloc (com si la toponímia major pel fet d'incloure el terme *major* fos més important), encara que cal tenir en compte que és força habitual l'ús de la forma *toponímia menor* per referir-se als topònims que no són noms de municipi. En el cas del Nomenclàtor Oficial de Catalunya, la resolució 563/V del Parlament de Catalunya (de 7 de maig de 1998) especifica que és «un nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya» («Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya», núm. 23414, 25 de maig de 1998), on el terme «toponímia major» significa realment 'toponímia general o més representativa'.
5. Veg. «La forma gràfica de la toponímia menor», dins «Sobre toponímia», *Documents de la Secció Filològica III* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996), pàg. 165.
6. Com en el cas de topònims com el *Figaró* (encara avui amb una grafia oficial aberrant, *Figaró*), on és obvi que és un derivat de *figuera* i no de *figa*, per la qual cosa gairebé ni caldria recórrer a la documentació antiga, on igualment, però, sempre apareix amb *-gue-*.
7. Ambdós casos s'haurien d'escriure amb *-e-* d'acord amb l'evolució regular en català de la *I* breu.
8. La documentació antiga confirma aquest origen: *Terroço* 1073, *Terroz* 1079; *Terroçii* 1080, etc. (J. Coromines: *Onomasticon Cataloniae*, vol. VII (Barcelona, Curial, 1997), pàg. 243).

Normalització i oficialització de la toponímia

9. Veg. Joan Anton Rabella: «Aspectes problemàtics de la normalització i la protecció de la toponímia», dins *Estudis de toponímia valenciana. Homenatge a Vicenç M. Rosselló* (València, Denes, 2000), pàgs. 415-429; i «Toponímia: problemes i mètodes», dins *Actes dels Col·loquis d'Onomàstica. XXV de la Societat d'Onomàstica. V d'Onomàstica Valenciana i I d'Onomàstica del Camp de Morvedre* (Sagunt, 2000), pàgs. 551-561.
10. «Què fan als nostres mapes *Villa Rosita, el Gran Chaparral* o *La Ponderosa*? Si algun guillat vol posar aquests rètols al seu xalet, crec que tenim el deure de fer-ne cas omís. És un afer privat.» Vicenç M. Rosselló: «Conflictes a l'hora de la normalització toponímica», dins *Materials de toponímia II* (València, 1995), pàg. 893.
Veg. també Josep Moran: *Consideracions sobre l'onomàstica* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996), pàgs. 8-9.
11. Publicat a Nova York el 1968.
12. Veg. «Les formes dialectals i la toponímia», dins «Sobre toponímia», *Documents de la Secció Filològica III* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1996), pàg. 166.
13. Com també s'assenyala a la introducció de *l'Atles toponímic valencià* (València, s.d.):
- «La variabilitat de les formes que apareixen en toponímia va lligada molt estretament, en molts casos, a la variabilitat dialectal (...). Però la codificació ortogràfica actual i la fixació dels molts comuns en els diccionaris actuen d'anivelladors entre tota aquesta variabilitat i són el punt de referència de tots els parlants (...) a l'hora d'escriure. En una tasca com la nostra s'han de conjuminar dues tendències oposades. D'una banda, la necessitat de preservar la identitat del topònim i, per tant, de respectar les formes populars que serveixen de referència identificadora; d'una altra, la necessitat de normalització, determinada per al tradició oral i escrita i per la normativa ortogràfica i gramatical pròpia de tota llengua de cultura.» (pàg. 32)
- Veg. també Vicenç M. Rosselló: «Conflictes a l'hora de la normalització toponímica», dins *op. cit.*, pàgs. 891-899, esp. el punt I. «Dialecte versus estàndard».
14. Com ja recomanava la comissió de toponímia de les Nacions Unides en la *Conférence des Nations Unies sur la normalisation des noms géographiques* (Ginebra, 4-22 de setembre de 1967), publicada a Nova York el 1968, dins els principis que cal aplicar en el tractament dels noms geogràfics: «Que la graphie des noms géographiques corresponde autant que possible à la pratique orthographique courante du pays intéressé, compte dûment tenu des formes dialectales» (pàg. 12).
15. «Respecte a les diverses variants fonètiques amb què podem trobar una mateixa paraula etimològica, respectarem les que tenen una certa tradició i són arreplega-

Joan Anton Rabella

- des en diccionaris (...). En canvi, considerarem fenòmens merament fonètics les modificacions usuals de la parla de la zona, la normalització dels quals, d'acord amb la grafia usual, no desfigura el topònim.» *Atles topontmic valencià*, pàg. 33.
16. Documentat com a *Modeliano* el 933, i que com a nom de territori arribem a trobar documentat amb *-ll-* a la forma *Molledanos* el 987, 'Moianès' (J. Coromines: *Onomasticon Cataloniae*, vol. V (Barcelona, Curial, 1996), pàgs. 299-300).
 17. Documentat com a *Fallium* el 986, *Fallo* el 1020, 1088, etc. (J. Coromines: *Onomasticon Cataloniae*, vol. IV (Barcelona, Curial, 1995), pàg. 178).
 18. Joan Veny: *Onomàstica i dialectologia* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996), pàgs. 18-20, 92, 95, 99, 109 i 113.
 19. Casos als quals es refereix Joan Bastardas a *La llengua catalana mil anys enrere* (Barcelona, Curial, 1995, pàg. 258) quan afirma: «més gran encara és el risc que corren aquells que, basant-se en suposades homonimitzacions, postulen, gratuïtament o amb afirmacions incontrolables, un origen prellatí per als noms de lloc més transparents».
 20. En què apareix documentat com *Lotonellodone* durant els segles X, XI i XII.